

Ú V O D E M

Dělnické hnutí v českých zemích prošlo od konce šedesátých do počátku osmdesátých let minulého století velkým vývojem. Z různých skupin dělnictva se zformovala dělnická třída, dělnictvo se začalo politicky organizovat a po vzniku prvních dělnických vzdělávacích a odborových spolků byly položeny základy první dělnické strany u nás -- rakouské a československé sociální demokracie. Za jejího vedení se začala naše dělnická třída vymaňovat z přímé politické závislosti na buržoazii a zahájila organizovaný politický boj za socialismus.

Slibný organizační, politický a ideologický vzestup dělnického hnutí u nás byl však již v osmdesátých letech minulého století vystřídán těžkou perzekucí a vnitřními rozpory, které přerostly záhy v otevřený rozkol mladé sociálně demokratické strany na umírněné a radikály.

Byl vznik těchto sporů a rozkolu náhodný? Čím byl způsoben? Kdo to byli umírnění a radikálové? Co bylo předmětem sporů mezi nimi? Jaká byla jejich ideologie a taktika? Jaký byl jejich vztah k oportunistu a anarchismu? Co vedlo k překonání rozkolu a sjednocení dělnického hnutí? Jaký význam mělo období vnitřních sporů a rozkolu v dějinách našeho dělnického hnutí?

To jsou některé otázky, jimiž se zabývá tento příspěvek k dějinám dělnického hnutí v českých zemích v osmdesátých letech minulého století. Pojednává o vnitřních sporech a rozkolu dělnického hnutí v českých zemích na umírněné a radikály, jejichž osvětlení má klíčový význam nejen pro studium dějin českého dělnického hnutí v osmdesátých letech, ale též pro poznání jeho vývoje v letech předcházejících a následujících, tedy v celé poslední třetině minulého století.

Snaží se přispět k objasnění některých hlavních problémů vývoje našeho dělnického hnutí v letech 1879—1889, jako jsou objektivní podmínky a subjektivní příčiny vzniku vnitřních sporů a rozkolu, jejich předmět, povaha a periodizace, charakter a vývoj ideologie a taktiky umírněných a radikálů, otázka anarchismu, programový vývoj sociální demokracie a základní problémy sjednocení.

Nejsou to všechno, jak bude dále uvedeno, v historické literatuře otázky nové, ale mnohé z nich nebyly osvětleny vůbec, jiné byly objasněny jen z části, na některé byly vysloveny, často bez náležité analýzy pramenů a širších souvislostí, rozdílné názory. Vyjasnit je na základě dostupných pramenů a s přihlédnutím k vývoji rakouského a mezinárodního dělnického hnutí je úkolem této práce.

Ačkoli pojednává o základních problémech vývoje dělnického hnutí v českých

zemích v osmdesátých letech, jimiž byly vnitřní spory a rozkol, není a nechce být vyčerpávajícím chronologicko syntetickým dílem, které by pojednalo o všech stránkách činnosti sociálně demokratické strany a dělnického hnutí ve vztahu k dělnické třídě a ostatním složkám společnosti, ale má přispět k hlubšímu poznání jedné stránky jejich vývoje — otázky vnitřních sporů, rozkolu a sjednocení — zejména po stránce ideologické, taktické a politické na základě typických jevů, hlavních tendencí a konkrétních faktů.

Práce má šest kapitol. První se zabývá otázkou pramenů a literatury, metodou zkoumání a periodizací. Druhá pojednává o objektivních příčinách a vzniku vnitřních sporů. Třetí sleduje jejich vývoj a objasňuje jejich povahu až do úplného rozkolu. Čtvrtá rozebírá ideologii a taktiku umírněných a radikálů v době otevřeného rozkolu a zabývá se podrobněji otázkou anarchismu. V páté se líčí počátky překonání rozkolu a objasňuje úloha Rovnosti. Šestá pojednává o organizačním a programovém sjednocení československé a rakouské sociálně demokratické strany. V závěru se stručně shrnují nejdůležitější výsledky.

Jak se podařilo splnit vytčené úkoly, nepřisluší soudit autorovi, který zápasil s četnými problémy povahy metodologické, věcné a zejména při opatřování zahraniční literatury a pramenů. To je věc čtenářů a odborníků, jimž se práce dostane do rukou. Bude však rád, splní-li alespoň zčásti to, co sleduje a co se od ní očekává.

Nakonec pokládám za svou povinnost poděkovat všem, kdož mi byli při zpracování tématu a přípravě práce do tisku jakkoli nápomocni. Pracovníkům státních archivů děkuji za zpřístupnění archivních pramenů a laskavé fotografování materiálu, Universitní knihovně v Brně za včasné opatřování zahraniční literatury, Ústavu dějin KSČ v Praze za půjčení fotokopií některých časopisů, Institutu marxismu-leninismu při ÚV SED v Berlíně za podporu při studijním pobytu v NDR a za vyvolání snímků některých v ČSSR nedostupných novin a časopisů, jakož i Brandenburskému zemskému hlavnímu archívu v Postupimí za fotografování archivních materiálů. Nikoli v poslední řadě jsem zavázán díkem těm pracovníkům katedry historie a archivnictví filosofické fakulty UJEP v Brně, kteří mi morálně i fakticky pomohli při řešení této problematiky nebo při konečné úpravě práce. Stejným díkem jsem povinen také soudruhům, kteří mou práci v rukopise posoudili a doporučili do tisku.

V Brně, březen 1964

F. J.